Aktuellt från Strömstad akademi Nr 2019-08
News from Strömstad Academy No. 2019-08
31 aug 2019

This is a bi-lingual Newsletter, written in Swedish and sometimes in English. All English text is written with Italic letters and marked with blue. You may especially note that in the Content the contributions with English text is marked with (Eng.).

Innehåll/Content

Ledning och styrelse 2

Lars Broman: Från er rektor *From your Vice Chancellor (Eng.)* 2

Anders Gustavsson: Redaktörens ruta *Editor´s corner (Eng.)* 3

Peter Fritzells sommarbriefing *(Eng.)* 7

Rapport från Strömstad akademis framtidsgrupp *(Eng.)* 10

Vetenskapskrönika i Strömstads tidning 13

Åsa Morberg: Satsa på, och stärk de obehöriga lärarna! *(Eng)* 13

Carl Olivestam: Gör om Strömstads ”Vision 2030” 15

Reportage 17

Om höghastighetståg och magnettåg i DN 17

Om Bodil Jönssons bok ”Gott om tid” 20

Debattinlägg i massmedia 26

Rune Wigblad: Lyft blicken för ett nordiskt tågsamarbete 26

Recensioner publicerade i tidskrifter 29

Anders Gustavssons recension: Norrmänens kärlek til ‘hytta’ 29

Anders Gustavssons recension: *”Påskefeiring i Norge”* 31

Fria ord 36

Gudmund Bergqvists recension av Fukuyama (2018) *(Eng.)* 36

Per Flensburg om paradigmskiften *(Eng.)* 43

Ledning och styrelse

Lars Broman: Från er rektor *From your Vice Chancellor (Eng.)*

Summer is coming to an end and I am back in Falun after almost 3 months in Strömstad. A couple of Bohuslän Fellows met for lunch with Strömstad Rotary on 12 August followed by a discussion on the future activities of Strömstad Academy. While we don't suggest establishing Faculties within the Academy we thought it would be good to have interest groups in which Fellows with common interests could meet. We also talked about the proposal to change Strömstad Academy from a non-profit Association to a Foundation; we doubted it would be a good idea, but wanted to know more about possible consequences.

*On 15 August I was invited to give a talk for KFI (*Kosters folkbildningsinstitut*) on Sydkoster titled* Is There a Place for Cosmos in Strömstad? *suggesting both a teacher in-service training week on astronomy at Koster and a small planetarium in the culture house Skagerack.*

From 29 August to 1 September I will enjoy Copenhagen together with three of my children. The highlight of our trip will be a visit to Experimentarium where its founding Director and Strömstad Academy Honorary Professor Asger Hoeg will give us a VIP tour of the science center.

On 6 to 8 September I will represent Strömstad Academy during the Nordic Planetarium Association Conference at the Science Factory in Sandnes, Norway (south of Stavanger). I will there conduct a workshop on Outside the Dome: Interactive Exhibits*.*

New Academy Fellow

On 28 August, the Academy Board appointed Zlatana Knezevic as Research Assistant in Anthropology. Please be most welcome as Fellow of Strömstad Academy!

Several New Strömstad Academy Open Access Reports Will Be Published in September

Acta Academiae Stromstadiensis

AAS-46 Carl Olivestam, Ed. Värderingar: Värdekartor som ett försök att fastställa det socio-kulturella vädret i världen*.*

AAS-47 Per Flensburg. Den stora tankestriden inom informatik: En idéhistorisk analys.

AAS-48 Gunnar Kullenberg. Effekter av klimatrelaterade förändringar i havet.

Anders Gustavsson: Redaktörens ruta *Editor´s corner (Eng.)*

Augusti månads första vetenskapliga krönika den 3 augusti skrevs av **didaktiker Åsa Morberg**. Hon argumenterar för ökat pedagogiskt stöd åt de många obehöriga lärarna i svenska skolor som saknar lärarutbildning.

Förslag till nya krönikor i Strömstads Tidning skickas till Mariana Back med adress: mariana.back@tekniskamuseet.se.

Rektor och fysiker Lars Broman rapporterar om aktuella nyheter inom Strömstad akademi. Den 15 augusti föreläste han på Kostergården på Sydkoster om ”Får Kosmos plats i Strömstad?”

Ryggkirurg och styrelseordförande Peter Fritzell rapporterar om aktuella nyheter inom Strömstad akademi.

Hedersprofessor och fysiker Bodil Jönsson har gett ut boken *Gott om tid* på Brombergs förlag.

Forskare i företagsekonomi Rune Wigblad argumenterar i olika svenska media för att magnettåg uppenbarligen blir billigare än en satsning på snabbtåg. För att föra diskussionen vidare framåt behövs ett nordiskt samarbete.

Informatikforskare Per Flensburg reflekterar över vad som låg bakom de paradigmskiften inom samhällsvetenskaperna som uppstod under tiden 1970-1990.

Barnläkare Gudmund Bergqvist har recenserat Francis Fukuyamas bok *Identity. The demand for dignity and the politics of resentment,* 2018. Värdighet utgör ett viktigt begrepp i boken.

Etnolog och kulturhistoriker Anders Gustavsson har recenserat den norske folkloristen Ørnulf Hodnes bok *Påskefeiring i Norge. Kirke, folketro og folkelige skikker.* Oslo 2018. Han har även recenserat de norska socialantropologerna Marianne E. Liens och

Simone Abrahams bok om norsk turism, *Hytta. Fire vegger rundt en drøm.* Oslo 2019.

Lingvist Cornelia Ilie är president för ESTIDIA (European Society for Transcultural and Interdisciplinary Dialogue, http://www.estidia.eu). Hon är medarrangör och keynote speaker vid den femte ESTIDIA-konferensen i Neapel den 19-21 september 2019. (http://www.unior.it/ricerca/18780/3/5th-estidia-conference-hybrid-dialogues-transcending-binary-thinking-and-moving-away-from-societal-polarizations.html).

Strömstad akademis framtidsgrupp består av **teknolog Johan Vestlund, sammankallande, ekonom John Fletcher och didaktiker Åsa Morberg**. De arbetar med frågor gällande externa finansiärer, stiftelsebildning m.m.

Barnläkare Gudmund Bergqvist samordnar arbetet inom akademins fem lokalgrupper, i Falun, Göteborg, Lund-Malmö, Stockholm-Uppsala och Strömstad.

Arbetet med den nya hemsidan fortsätter i samarbete med webredaktör Jan Ternhag och teknolog Johan Vestlund.

Försök värva nya medlemmar till akademin, inte minst yngre forskare. Skicka förslag till rektor Lars Broman: lars.broman@stromstadakademi.se.

Jag önskar nya bidrag till septembernumret av Nyhetsbrevet med deadline den 26 september 2019 till anders.gustavsson@ikos.uio.no. Sänd kortare artiklar, debattinlägg och/eller recensioner av ny vetenskaplig litteratur. Svenska bidrag skall ha en engelsk översättning.

Sänd också bidrag till akademins skriftserie Acta Academiae Stromstadiensis, AAS, under adressen: gudmund.bergqvist@hotmail.com.

August's first scientific chronicle in Strömstad´s Tidning on 3 August was written by didactics Åsa Morberg. She argues for increased

educational support for the many unauthorized teachers in Swedish schools who lack teacher education.

Proposals for new chronicles in Strömstad's Tidning should be sent to Mariana Back with address: mariana.back@tekniskamuseet.se.

Rector and physicist Lars Broman reports on current news at Strömstad Academy. On August 15, he lectured at Kostergården on Sydkoster on the topic "Does Kosmos get a place in Strömstad?"

Surgeon and Chairman of the Board Peter Fritzell reports on current news from Strömstad Academy.

Honorary professor and physicist Bodil Jönsson has published the book entitled 'Plenty of Time' at Bromberg's publishing house.

Researcher in business economics Rune Wigblad argues in various Swedish media that 'maglev trains' obviously would be less expensive than a commitment to fast trains. Nordic cooperation is needed to move the discussion forward.

Informatics researcher Per Flensburg reflects on causes behind the paradigm shifts in the social sciences that occurred during the period 1970-1990.

Pediatrician Gudmund Bergqvist has reviewed Francis Fukuyama's book entitled 'Identity. The demand for dignity and the politics of resentment', 2018. Dignity is an important concept in the book.

***Ethnologist and culture historian Anders Gustavsson** has reviewed the Norwegian folklorist Ørnulf Hodne´s book on the celebration of Easter in Norway, Påskefeiring i Norge. Kirke, folketro og folkelige skikker.* Oslo 2018. *He has also reviewed the Norwegian social anthropologists Marianne E. Lien´s and Simone Abraham´s book on Norwegian tourism, Hytta. Fire vegger rundt en drøm.* Oslo 2019.

Linguistics researcher Cornelia Ilie *is the president of ESTIDIA (European Society for Transcultural and Interdisciplinary Dialogue, http://www.estidia.eu). She is keynote speaker at the fifth ESTIDIA-conference in Napoli/Naples on 19-21 September 2019. (http://www.unior.it/ricerca/18780/3/5th-estidia-conference-hybrid-dialogues-transcending-binary-thinking-and-moving-away-*

from-societal-polarizations.html).

The future group of Strömstad Academy consists of ***technologist Johan Vestlund, convener, economist John Fletcher and didactics Åsa Morberg****. They are working with questions regarding external financing, starting an institution ad so on.*

Pediatrician Gudmund Bergqvist co-ordinates the work within the five local chapters of the Academy, in Falun, Gothenburg, Lund-Malmö, Stockholm-Uppsala and Strömstad.

The work on the new website continues in collaboration with webmaster Jan Ternhag and technologist Johan Vestlund.

I want to urge a previous call for all members to verify and complete their personal information on the Academy website. Also try to recruit new members to the Academy, not least young scholars. Please, send suggestions to Rector Lars Broman: lars.broman@stromstadakademi.se.

I wish new contributions to the September issue of the Newsletter sent to my address with deadline on 26 September 2019: anders.gustavsson@ikos.uio.no
Send short articles, opinion articles and/or reviews of new scientific literature. Swedish contributions should have an English translation.

Please, also send contributions to the Academy´s publication series Acta Academiae Stromstadiensis AAS, to the address:

gudmundberggvist@hotmail.com

Peter Fritzells sommarbriefing *(Eng.)*

190831/PF till Nyhetsbrevet Augusti 2019

Kollegor i Strömstad akademi.

Sommaren lider mot sitt slut och arbetet i akademin har följaktligen tagit fart med planering av nästa Vetenskapsfestival i juni 2020 där ett ämne kommer att bli Oceanografi med Gunnar Kullenberg som föredragare, och mycket annat.

I veckan som gick var jag i kontakt med ordförande för Sveriges unga akademi (SUA; https://www.sverigesungaakademi.se/index.html), och man beskrev att man för tillfället inte har tid att träffas för att diskutera ett samarbete. Min reflektion på det är att dom inte riktigt förstår vare sig symboliken eller den praktiska nyttan vi kan ha av varandra. I realiteten har vi ju samma målsättning, att ge forskare och allmänheten tillgång till kunskap.

I onsdags, den 28/8, träffade jag en representant för den av regeringen tillsatta ”Delegationen för senior arbetskraft” (https://seniorarbetskraft.se/), som hittills gett ut fyra av trettio planerade rapporter. Maria Söderström, sekreterare, beskrev att delegationen inte har egna medel och att den arbetande kärnan består av ca fem personer, medan man har hjälp av ett flertal ”ambassadörer” som alla är tillsatta av regeringen. Bl a finns det journalister som framgångsrikt skrivit om ”seniorfrågan” (https://seniorarbetskraft.se/aktuellt/john-mellkvist-utsedd-till-arets-superkommunikator-av-tidningen-resume/). Resultatet av mötet blev att man nu ”känner till oss” och att man kan göra reklam för oss i olika sammanhang. Över huvud taget gäller det för oss att på alla sätt göra Strömstad akademi synlig och intressant för olika intressegrupper.

Vi har inom AU diskuterat att skriva ett inlägg i Vetenskapsrådets tidskrift Curie, där ju ledamöter redan tidigare beskrivit akademin, bl a

Lars Broman 2018; https://www.tidningencurie.se/kronikor/vart-kan-alla-gamla-professorer-ta-vagen/

Lokalavdelningarna jobbar på och har nästa möte i början av september under ledning av Gudmund Bergqvist. Min övertygelse är att dessa kommer att spela en avgörande viktig roll för akademins framtid. En enkät framtagen av John Fletcher i Falun och sanktionerad av AU kommer att skickas till ledamöter med frågor om hur man ser på sin och akademins framtida roll. Lokalavdelningarna kommer också att ansvara för samtal med ”sina ledamöter”, och bland annat ta upp frågan om aktuella CV:n som jag härmed ber er alla uppdatera om det inte redan är gjort. Det är det mycket viktigt att dessa stämmer och är lätta att söka via vår Hemsida.

Denna Hemsida är avgörande viktig för akademins trovärdighet, och det är med glädje vi kan konstatera att Johan Vestlund nu ingår i redaktionen med uppgift att bl a se till att all information löpande uppdateras, och att man enkelt kan söka de uppgifter man är intresserad av. Ett möte kommer att hållas i mitten av september med ansvarig Mariana Back, Jan Ternhag (web-master), Johan och undertecknad. Vi har planer på att presentera oss via TedX, och där har Bodil Jönsson preliminärt förklarat sig villig att vara akademins presentatör. Detta kan emellertid inte ske förrän vi har en oklanderlig Hemsida.

I detta sammanhang planerar vi att göra alla medlemmars vetenskapliga publikationslista sökbara via hemsidan och även via DiVA (http://www.diva-portal.org/smash/search.jsf?dswid=-4693) där många av våra publikationer, både i akademiens namn och i andra tidskrifter, redan finns.

Framtidsgruppen med John Fletcher, Johan Vestlund och Åsa Morberg har varit mycket aktiva under juli, och tagit tram förslag på vad man kallar en ”Affärsplan” för akademin där syfte och målsättning synliggörs på ett professionellt och strukturerat vis. Et flertal projekt som kan genomföras inom ramen för denna plan har också

beskrivits. Arbetet har skickats till Styrelsen och beslut kommer att tas på dess nästa möte i Stockholm i början av oktober.

Översättningsgruppen har fått en ny medlem i John Fletcher – välkommen John.

Den senaste antologin om Värderingar är efter diverse problem klar för tryck och förväntas komma ut inom de närmaste veckorna. Tack för ett strävsamt arbete Carl Olivestam och Anders Gustavsson tillsammans med formgivare Emma Henning. Carl har inkommit med en motion till Styrelsen om hur det fortsatta arbetet med våa planerade antologier (i dagsläget två; ”Renewable energy” och ”Hur blir man en bra forskare”) ska struktureras/organiseras. Detta kommer at tas upp på Styrelsemötet i oktober.

AU har sammanträffat under en heldag i Göteborg den 19/8, och vänt och vridit på alla frågor inför det kommande verksamhetsåret. Nästa kvartalsrapport från Marylou som beskriver AUs arbete kommer bl a att beskriva detta.

Flera nya ledamöter har valts in i akademin sedan Vetenskapsfestivalen och vi hälsar er hjärtligt välkomna! Vi planerar också att göra det enklare för stödjande medlemmar att ta del av och ekonomiskt stötta akademin. Här diskuterar vi att ge information om pg-nr på vår Hemsida och folder, samt att ge möjlighet att använda swish. Överläggning med bank pågår.

Ekonomin fortsätter vi brottas med, men i skrivande stund finns inget nytt att rapportera. Som ni vet strävar vi efter ett årligt anslag om tre miljoner kronor, och vi har många idéer, men det gäller att hitta rätt intressenter. I samband med den frågan diskuterar AU och Styrelsen frågan om akademin ska göras om till Stiftelse istället för ideell förening, och vi har kontaktat jurister för att hjälpa oss med den frågan.

Nu ser vi fram emot en innehållsrik spännande höst.

Bästa hälsningar, Peter Fritzell

Rapport från Strömstad akademis framtidsgrupp *(Eng.)*

Rapport från framtidsgruppen (Johan Vestlund, sammankallande, John Fletcher, Falugruppens ordförande samt Åsa Morberg).

Framtidsgruppens arbete fortskrider. Vi jobbar med flera spörsmål samtidigt. Här tar vi upp några av de viktigaste frågorna just nu:

Åt vilket håll vill vi att Strömstad Akademi ska utvecklas? Under hösten kommer vi att vända oss till alla ledamöter för att lyssna på vilka förväntningar de har på akademin. När akademin bildades var en av målsättningarna att seniora forskare skulle kunna fortsätta att ha tillgång till aktuella forskningsresultat. Att förverkliga den ambitionen leder till intressant konsekvenskedja: Alla ledamöter har förmodligen inget emot att ha full access till alla forskningsdatabaser, men eftersom sådana prenumerationer kostar pengar så måste akademin skaffa sig bättre ekonomi. Bättre ekonomi kräver externa finansiärer. Externa finansiärer vill se att deras satsningar kommer till nytta. Det är en extra utmaning att påvisa övertygande bevisning när man är en ny aktör och tidigare samarbeten saknas att referera till. Vi måste alltså visa att det finns planer, omdöme och verkställighet för att få finans till att kunna forska. Akademin har, som det informerats tidigare om, påbörjat kontakter med finansiärer, så egentligen är projektet redan igång. Vi har dock endast vaga uppfattningar om vad ni enskilda ledamöter har för förväntningar på akademin, så fundera gärna på hur du vill att akademin ska utvecklas.

Arbetsutskottet i styrelsen (au) hade möte i augusti och John i framtidsgruppen var med och presenterade vårt förslag på arbetsgång. Au har fått en mängd saker att fundera över.

Rutiner för ekonomi och formella beslutsvägar: Akademin har vuxit förbi den punkt där den kan skötas med en liten organiseringsgrad; det går bra i en liten förening, men i en stor organisation blir det väldigt jobbigt för en del människor som sitter på vissa uppdrag; av den anledningen är formaliseringen verkligen viktig.

Stiftelse-alternativet ska utredas enligt beslut på årsmötet. Vi i framtidsgruppen har påbörjat en kartläggning av vilka typer av stiftelser det finns, vilka krav som ställs på den som ska bilda en

stiftelse och vad vi behöver göra för att kunna leva upp till dessa krav. Fördelarna med att bli stiftelse är att det förmodligen blir lättare att locka till oss kapital. Vi tittar även på vilka finansiärer som kan bli aktuella att påbörja samarbeten med, förutom de som redan au inlett diskussioner med.

Nytt ansikte utåt är en viktig del eftersom det är avgörande för att locka till oss flera ledamöter och finansiärer. Att hitta på hemsidan, formatera medlemsbreven, brevhuvud och sådant har betydelse. Vi jobbar vidare inom detta område och möte med ansvariga för webben är inplanerat.

Vi återkommer när vi har kommit längre.

Johan, John och Åsa

……..

Report from the Future Group (Johan Vestlund, coordinator, John Fletcher, chairman of the local group in Falun and Åsa Morberg).

The future group's work is progressing. We are working on several issues at the same time. Here we address some of the most important questions right now:

In what direction do we want Strömstad Academy to develop? During the fall, we will turn to all members to listen to what expectations they have for the Academy. When the Academy was formed, one of the objectives was that senior researchers could continue to have access to current research results. Realizing that ambition leads to an interesting chain of consequences: All members probably do not mind having full access to all research databases, but since such subscriptions cost money, the Academy must acquire better finances. Better finances require external financiers. External financiers want to see that their investments come in handy and are used appropriately. It is an additional challenge to prove convincing evidence when you are a new entrant and have few references to refer to. We must therefore show that there are plans, judgments and enforcement to get financed to be able to do research. The Academy has initiated, as informed earlier, contacts with financiers, so the project is actually already underway. However, we only have vague

ideas about what you, as individual members, expect from your work with the Academy, and so feel free to consider how you want the Academy to develop.

The executive committee (AU) of the board had a meeting in August, and John in the future group was present and presented our proposal for workflow. The executive committee has got a lot of things to think about.

Routines for Economics and Formal Decision Making: The Academy has grown beyond the point where it no longer can be managed with a small degree of organization; this works well in a small association, but in a large organization it becomes very difficult for just a few people who sit on certain assignments; For this reason, formalization is really important.

The alternative to organize us as a foundation should be investigated according to the decision at the annual meeting. We, in the future group, have started a survey of what types of foundations there are, what requirements are in place for someone who is about to set up a foundation, and what we need to do to live up to these requirements. The benefits of becoming a foundation are that it will probably be easier to attract capital. We are also looking at which financiers may become relevant for collaborations, in addition to those with whom we have already started discussions.

A new outward face is an important part because it is crucial when we want to attract more members and financiers. Easy navigation on the website, formatting the membership letters, letterhead and such things matter. We continue to work in this area and a meeting with those responsible for the web is planned.

To be continued.

Johan, John and Åsa

Vetenskapskrönika i Strömstads tidning

Åsa Morberg: Satsa på, och stärk de obehöriga lärarna! *(Eng)*

Krönika
Strömstads tidning, lördag 3 augusti 2019

De obehöriga har ofta olika akademiska utbildningar, men saknar adekvat pedagogutbildning. Nu visar Skolinspektionens granskningar att de inte heller får den introduktion och det stöd som är så viktigt för att de ska kunna utföra sitt arbete på ett bra sätt.

Så har det varit sedan lång tid: behöriga, legitimerade lärare, får stöd av mentorer, men inte obehöriga. Behöriga lärare får ta del av kompetensutbildning, men inte de obehöriga. Särskilda utbildningsinsatser för obehöriga fanns tidigare, men saknas idag.

Under läsåret 2018/2019 har cirka 31 000 personer utan lärarutbildning undervisat i grundskolan och gymnasiet. I förskolan saknar ungefär 40 procent av alla anställda förskollärarutbildning.

Samtidigt visar Skolverkets senaste prognos att det kommer att saknas omkring 80 000 lärare om tio år.
”Sverige klarar inte av att hantera den stora lärarbristen utan de obehöriga lärarna, och då måste vi också ge dem stöd” skrev Skolverkets generaldirektör Peter Fredriksson i en intressant och tänkvärd artikel i DN.

Det kan uppfattas som mycket kontroversiellt att Skolverket ger stöd till obehöriga lärare och förskollärare. I vårt decentraliserade skolsystem är det förstås huvudmännen, dvs. rektorer, kommuner och fristående skolor som har det yttersta ansvaret för att fortbilda och stödja lärare, såväl behöriga som obehöriga.

Skolinspektionens granskningar visar dock att i mindre än hälften av de undersökta skolorna fick obehöriga lärare fungerande stöttning i det dagliga arbetet.

Mycket av det en obehörig lärare behöver känna till finns tillgängligt på Skolverkets webb. Det handlar om skolans uppdrag, skollagen och läroplanerna, undervisning, bedömning, betygssättning, uppföljning och analys av lärande och utveckling, med mera. Varje huvudman kan använda materialet.

En bra bok som varje huvudman också kan använda är ”Uppdrag vikarie – ledarskap i klassrummet, av författaren John Steinberg. Utan de obehöriga lärarna skulle det vara tomt i katedern i många klassrum i höst.

Återuppta utbildningar för oexaminerade lärare! Stärk de obehöriga lärarna! De gör ovärderliga insatser!

Åsa Morberg
Biträdande professor i didaktik, vid
Strömstad akademi.

Carl Olivestam: Gör om Strömstads ”Vision 2030”

Vetenskapskrönika
Strömstads tidning, lördag 31 augusti 2019

En vision kan ge inspiration. Men bara för dem som tror. Är innehållet nåbart och värt att uppnå? Politikerna i Strömstad kommun har format Vision 2030. Den innehåller ett antal delområden. Den här krönikan handlar om skolans område – lämpligt så här i skolstarten.

Målet 2030 är att alla ska lyckas i skolan. Men vem tror att detta är möjligt? Och är det ens önskvärt? Och vem mäter och vad är lycka? Man kommer osökt att tänka på nån som för bra många år sen formulerade den politiska slogan: alla ska med.

Men alla ville inte och sen valde andra politiker att alla skulle med på lite av varje. Och så fortsätter det. Och en del parodierade på temat: Allah ska med.

Vi kan jämföra med Stockholms vision 2030. Den ersattes redan 2017 med Stockholms vision 2040 för att få mer tid att omvandla vision till verklighet. Och där står där mer realistiskt: Erbjuda en bra skola för alla. Men utan garanti att alla ska lyckas.

Vision och tid att uppnå har med realism att göra. Dessutom måste visionen vara förankrad inte bara bland politiker och tjänstemän. Befolkningen, både unga och äldre, måste vara med på att aktivt medverka. Politikervisionen knyts dessutom till att främst tillfredsställa näringslivet. Hur intressant blir det för allmänheten? Då får väl näringslivet ansvara för visionen. Så obesvarat är: Vilka resurser kommer att finnas för visionens förverkligande. Och hur ska det gå till under de kommande åren? Hur realistisk är tidsplanen i förhållande till utgångläget i Strömstad?

Skolinspektionen genomförde 2013 för Strömstads skolor en undersökning (publicerad 2013.10.09). Inspektionen kunde då konstatera att eleverna vid gymnasieskolan presterade under

riksnivå. Dessutom att de som lämnade gymnasiet efter fyra år utan betyg i samtliga ämne var alltför många.

För grundskolorna har Skolinspektionen så sent som 2018 visat på brist på studiero som flertalet elever saknade samt att ordning och ordningsreglers efterföljande kunde vara bättre. Forskarna Arne Engström och Olof Magne, Örebro universitet, har i sina över decennier gjorda mätningar konstaterat: Gruppen ”Skolans olycksbarn” är de som på grund av skolans krav på att ”alla ska med” blir utslagna. Inga stödåtgärder hjälper. Resultatet blir ett livslångt utanförskap (Democracy and Participation 2005).

Dessa exempel visar på att både grundskola och gymnasium måste göra en hel del för att man ska tro att om tio år så är vi där: ”alla ska lyckas i skolan”. Frågan är vidare om det är ett önskvärt mål att tvinga alla att lyckas. Och vad betyder lyckas? Utopin blir lätt en dystopi för en hel del som växer upp fram till 2030. Är detta önskvärt? Ska kommunen tvinga alla att ”lyckas i skolan”? Stämmer ett sådant mål med demokratiskt försvarbara värderingar? För alla vill inte satsa på skolan. Det ska väl vara valbart också efter 2030? Det finns andra vägar att lyckas på utanför skolan. Du kan säkert själv ge exempel på detta eller är du själv ett sådant exempel. Självbestämmanderätten ska väl inte politiker sätta sig över?

Stockholmsvisionen visar att den är mer realistisk och även demokratisk: erbjuda, men inte förbjuda individen att själv få bestämma. Strömstadvisionen kräver att alla ska lyckas och ger ingen plats för elevens fria val. Mindre realistiskt och demokratiskt? Inför läsåret 2019/20 kan det vara hög tid för Strömstad kommun att se över Vision 2030. Att justera visionen från 2017 utifrån vad som hänt – eller snarare inte hänt – sen dess. Och ge gärna visionen ett årtionde till att få mogna på. Att rätta mun efter matsäcken är en beprövad och klok strategi.

Carl E Olivestam

Reportage

Om höghastighetståg och magnettåg i DN

Nedan återges ett reportage i DN 6 aug 2019 om snabba tåg, där Rune Wigblad blev intervjuad. Eftersom det inte finns replikrätt på reportage återges även Rune Wigblads kommentar:

> ”Det är märkligt att Mats Berg (KTHs Järnvägsgrupp) får hålla på att sprida osakliga antaganden om kostnader. Han säger ogenerat att "vi har inte gjort någon noggrann undersökning" och ändå kommer det lösa spekulationer ur munnen på honom. Redan den 31/8-2016 tillbakavisade vi i SvD dessa siffror från KTHs Järnvägsgrupp:
>
> http://www.svd.se/flera-fel-om-kostnader-for-magnettagen/om/hoghastighetstagen
>
> Och i GP 16/1 2018:
> https://www.gp.se/debatt/faktafel-i-debatten-om-h%C3%B6ghastighetst%C3%A5g-1.5057070 ”

Professor: ”Magnettåg

Trafikverket borde utreda om magnettåg vore något för Sverige. Det anser ekonomiprofessorn Rune Wigblad. Men Trafikverket säger nej.

● Lägg planerna på nya stambanor för höghastighetståg med topphastigheter på 250 till 320 kilometer i timmen åt sidan och satsa på magnettåg som kan gå 500 kilometer i timmen i stället. Så lyder budskapet från magnettågsförespråkare.

En av dessa är Rune Wigblad, professor i företagsekonomi vid Strömstad akademi och Högskolan i Skövde. Han är kritisk till att Trafikverket inte utrett vad magnettåg i Sverige skulle kosta.

– Politiker och tjänstemän vill inte ta i det här med med tång. I Japan byggs 80 procent i tunnlar eftersom landskapet är bergigt och man måste ta hänsyn till jordbävningar. Det gör att magnettågen där blir mycket dyra. Men i Sverige skulle det kanske bli billigare än att bygga ny järnväg för vanliga snabbtåg, säger Rune Wigblad.

Han anser att magnettåg som byggs på broar skulle vara ett bra alternativ. Ett magnettåg skulle ge en restid mellan Stockholm och Göteborg på en timme jämfört med två timmar med ett nytt snabbtåg som går 320 kilometer i timmen. Dagens snabbtåg med SJ går på tre timmar.

– Trafikverket avfärdade magnettåg i en intern promemoria 2014. Man höftade kostnaderna och drog slutsatsen att magnettåg är för dyrt. Den analysen var färdig för papperskorgen redan när den gjordes, säger Rune Wigblad.

Men Mats Berg, professor i far-

kan bli billigare än snabbtåg”

kost och flyg på Kungliga tekniska högskolan i Stockholm, anser att Trafikverket gjorde en riktig bedömning för fem år sedan.

– Man landade rätt, säger han.

KTH-professorn uppskattar kostnaden till 1000 miljarder kronor om de nya stambanorna skulle byggas med magnettåg i stället för omkring 230 miljarder kronor som Trafikverket beräknar att banorna som är planerade att byggas till 2035 ska kosta.

– Vi har inte gjort någon noggrann utredning. Men det skulle troligen bli tre till fyra gånger dyrare, säger Mats Berg.

Rune Wigblad menar däremot att det skulle kunna bli billigare.

– Mitt enda krav är en ordentlig och seriös utredning. Innan en sådan är gjord vet vi inte, säger han.

Men Trafikverket säger nej.

– Vi tycker att tekniken är intressant och följer den med intresse. Inom ramen för forskning och utveckling är vi intresserade av att få ett bättre kunskapsläge. Men vi ser inte att det är aktuellt för en planeringsutredning. Tekniken är alltför obeprövad i stor skala, säger Christer Löfving, strateg på Trafikverket.

Men många förespråkare säger att den här tekniken kulle kunna ersätta stora delar av inrikesflyget i Sverige om det byggdes ut. Vad säger du till dem?

– I en längre framtid skulle det kunna bli intressant. Men i nuläget ser vi det inte som ett alternativ till det vi planerar med Ostlänken.

Ostlänken är den första delen av den nya svenska höghastighetsbanan som ska byggas mellan Järna och Linköping. Bygget är planerat att starta 2021 och vara klart 2035.

Man höftade kostnaderna och drog slutsatsen att magnettåg är för dyrt. Den analysen var färdig för papperskorgen redan när den gjordes.

Rune Wigblad, professor i företagsekonomi

Med det beslut som fattades för fem år sedan om nya höghastighetsbanor av traditionell typ är det knappast troligt att vi får se magnettåg mellan Stockholm, Göteborg och Malmö.

Däremot skulle Stockholm–Uppsala kunna vara en sträcka där magnettåg i framtiden kan vara tänkbart med fördelar som snävare kurvtagning, låg energiåtgång och billigare underhåll.

– Det har hänt mycket under de senaste fem åren. Stockholm–Uppsala, något i Mälardalen eller i Skåne är tänkbart i ett längre tidsperspektiv, säger Christer Löfving.

Mats J Larsson
matsj.larsson@dn.se

Om Bodil Jönssons bok ”Gott om tid”

Kyrkanstidning 2 August 2019

Bokaktuella Jönsson kritisk till Leva-i-nuet-normen

https://www.kyrkanstidning.se/kultur/bokaktuella-jonsson-kritisk-till-leva-i-nuet-normen

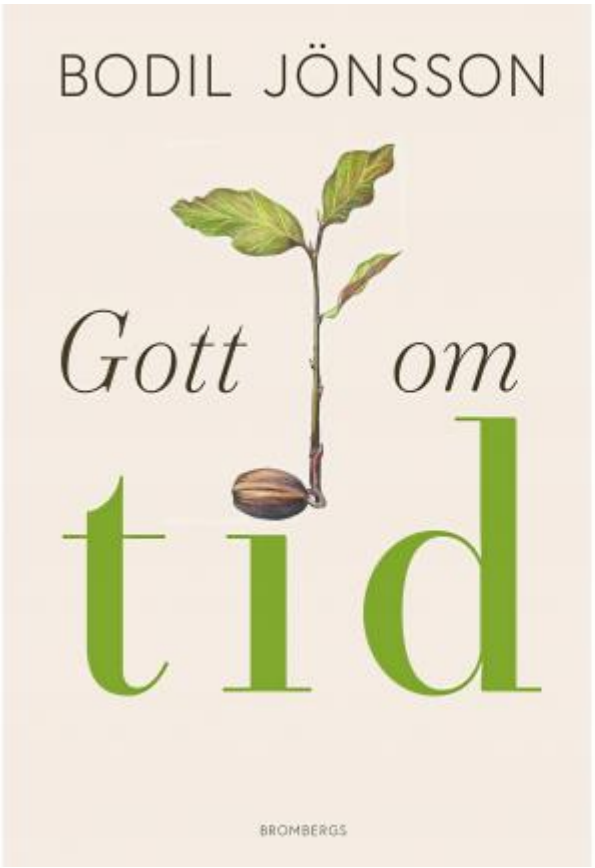

Tid är något som bara finns och som man inte kan påverka, menar Bodil Jönsson. Man kan egentligen varken ha gott om tid, eller ont om den.
Foto: Marcus Gustafsson

Hon lanserade ordet ställtid och blev folkkär på kuppen. Nu är Bodil Jönsson tillbaka med målet att än en gång ändra svenskens tidsattityd.

Hon skulle bara uppdatera bästsäljaren lite lätt, *Tankar om tid* som kom ut 1999 och som gjorde begreppet ställtid känt bland den breda allmänheten.

Termen hade hon med sig från uppväxten i den halländska skogen. Ställtid var den tid man behövde för att sela hästen inför timmervagnen. Tack vare Bodil Jönsson blev det en term som satte ord på samtidens brist på andhämtning.

På förlagets uppmaning började hon nyligen formulera vad som hänt med vår tidsuppfattning såhär två decennier efter millennieskiftet. När hon satt punkt insåg både hon och förlaget att hon nog skrivit en helt ny bok.

Gott om tid heter den och handlar om hur tidsbristen blivit axiom.

– 1999 var vi överraskade av den stress som visade sig genom att många människor gick in i den så kallade väggen. Vi förstod oss inte riktigt på det. Vi till och med sa till varandra att ”du måste lära dig sätta dina gränser själv”. En oerhört förmäten tanke.

I dag har vi lämnat det överraskade tillståndet. I stället har den gränslösa tillvaron med konstant tidsbrist blivit default-läge. Och denna känsla påverkar hur vi upplever hela tillvaron, menar Bodil Jönsson.

Insikten har än en gång väckt världsförbättraren i henne: Tänk om hon kan få människor att ändra tidsattityd.

– Man kan egentligen inte ha gott om tid, lika lite som man kan ha ont om den. Tid är något som bara finns och som du inte kan påverka. Men det är svårt att överge en så stark föreställning, därför vill jag tala om att vi har gott om tid.

Det är inte mindfulnessprofeternas nu-känsla hon predikar. Tvärtom. I boken skriver Bodil Jönsson att idén om att leva i nuet är det mest fasansfulla hon kan tänka sig. Vad skulle hon sen ha att drömma om, förutom nästa nu som också genast skulle vara borta.

– Det är nästan perverst att reducera livet till ett antal staccato. Det tar ifrån oss alla visioner. Jag vill inte leva i den glimt av mitt jag som finns bara i nuet. Jag vill finnas med hela min existens framåt och bakåt.

Det betyder inte att man behöver vara nostalgisk eller visionär, säger Bodil Jönsson. Nuet är viktigt men också flyktigt. Och så flyktig vill hon inte vara.

I stället är det tålamodet hon framhåller. Tålamod brukar associeras med förmågan att uthärda långtråkighet. Men det kan också vara vägen ut ur stress. Graden av tålamod i livet påverkas av hur tidspressad man låter sig vara.

Tålamodet är vägen till kärlek, menar Bodil Jönsson.

– Det finns människor som inte frestar vårt tålamod, man vill bara vara med dem. Så är det för mig med mina barnbarn. De frestar inte mina gränser. Tiden med dem blir därför en väldigt kärleksfull tid, en upplevelse som går in i mina evighetsfunderingar.

Hon använder sin egen höjdskräck som metafor. Varje gång hon kommer ut på en gångbro knyter sig kroppens muskler. Med åren har hon lärt sig att det funkar om hon går i mitten, på avstånd från kanterna.

Jag vill inte leva i den glimt av mitt jag som finns bara i nuet. Jag vill finnas med hela min existens framåt och bakåt.

På samma sätt har vi tidsmässiga kanter i våra liv. De kallas deadlines. Om vi är alltför nära alltför många deadlines alltför ofta, då har man en tidskramp som liknar Bodil Jönssons höjdskräck.

– Kärlek är önskan att få ge, förbehållslöst. I ett läge där man inte har några marginaler har man inte råd att vara generös. Du har inte råd att ge av dig själv till någon annan. Och om du inte har den möjligheten blir du en icke-kärleksmänniska.

I boken skriver hon om evigheten. För Bodil Jönsson är evigheten är inte så mycket en tro på att tiden är evig som en upplevelse av att tiden inte finns.

En gång var hon inbjuden till karmelitsystrarna i Glumslöv, som lever skilda från yttervärlden. Nunnorna satt på sin sida om ett slags galler. Bodil Jönsson satt på andra.

– Vi hade total ögonkontakt. Det var en känsla av upplöst tid. Genom sitt sätt att leva hade de evigheten hos sig.

Kärlek. Evighet. Ämnet tid får livsfrågorna att omedelbart knacka på dörren. Bodil Jönsson är uppvuxen i en profan miljö och detsamma gäller en stor del av hennes läsekrets. Trots det har hon och hennes böcker fungerat som en dörröppnare till samtal om existensen. Inte sällan med andlig underton.

– I ett land som Sverige är vi väldigt rädda för att prata om det existentiella. Det närmaste vi kommer den typen av samtal är när vi talar om tid. Ämnet känns konkret och prosaiskt. Samtidigt blir det också därför extra genant när vi måste vidhålla att vi har ont om den.

Numera kan hon inte sätta sig på tåget mellan Lund och Malmö utan att tacksamma läsare kommer fram och berättar vad begreppet ställtid betyder i deras liv. Hon konstaterar att det fanns en befriande potential i föreställningen att ställtid gör skillnad och att människor behöver ställtid. Det är baksidan av vår omtalade flexibilitet, säger hon. Vi tror att vi kan kasta oss mellan det ena och det andra.

Den senaste hjärnforskningen stöder hennes teser. Det är svårt för hjärnan att vara mångsysslare.

– Multitasking har visat sig vara synnerligen ineffektivt. Inte bara när vi gör det, utan också efteråt bildar det spår i hjärnan som gör oss dummare.

Bodil Jönsson jämför med känslan av tidlöshet. Ett slags multitaskingens motpol som infinner sig när vi är inbegripna i något som engagerar oss fullt ut.

– Under de finaste ögonblicken i livet finns inte tiden.

Bodil Jönsson är 76 år. För åtta år sedan blev hon pensionär. ”Jag kan inte komma på någon annan åttaårsperiod i mitt vuxna liv då jag lärt mig lika mycket som efter pensioneringen”, skriver hon.

Det vågade hon först inte erkänna för sig själv. Ännu längre tid tog det att komma ut inför andra. Dels strider det mot föreställningen att en gammal människa inte ska kunna lära sig så mycket. Dels har hon jobbat med kvalificerat intellektuellt arbete i 46 år. Hur skulle det se ut om hon berättade att det var när hon lämnade yrkeslivet som inlärningskurvan rusade?

– Inlärning bygger på uppmärksamhet, och uppmärksamhet beror av tid. Mina dagar är inte längre uppstyckade i att söka anslag, ta hand om doktorander eller gå på sammanträden. Istället kan jag låta min uppmärksamhet leda mig.

Två faktorer kommer styra vår tidsuppfattning framöver, spår Bodil Jönsson. Den ena är de demografiska förändringarna. Om hon så skulle bli 105 år gammal är hon inte någon medicinsk sensation. Det är en enorm livslängdsförändring på bara några få generationer – vilka är vi då att surra om att vi har ont om tid?

Den andra faktorn är tekniken. När robotisering och artificiell intelligens slår igenom på allvar i vardagslivet kommer tid att frigöras, menar hon.

– Hur vi klarar av att hantera de här processerna beror på med vilket raster vi ser på världen. Om rastret är att du har ont om tid och du delar detta raster med hela den omgivande kulturen, då förmenar du dig upplevelsen av ett liv som du skulle ha om du i stället levde med ett raster som sa att du har gott om tid.

Jo, det är en samhällsangelägenhet. Bodil Jönsson är medveten om det. Tidsupplevelsen är mer en systemfråga än ett personligt val. Det hindrar inte att hon känner att hon har ett jobb att göra.

– Jag hoppas att jag kan nå fram till människor och få dem att prata med varandra, så som skedde med begreppet ställtid. Genom att öka den individuella medvetenheten om tidsuppfattningens betydelse påverkas systemet.

Debattinlägg i massmedia

Rune Wigblad: Lyft blicken för ett nordiskt tågsamarbete

https://www.gp.se/debatt/lyft-blicken-f%C3%B6r-ett-nordiskt-t%C3%A5gsamarbete-1.16951273

.

Debatten öppnade med inlägget:

https://www.gp.se/debatt/sverige-beh%C3%B6ver-en-ny-internationell-j%C3%A4rnv%C3%A4gsstrategi-1.16778020

Wigblads replik: Lyft blicken för ett nordiskt tågsamarbete

Debatt
Om man menar allvar med ett nordiskt samarbete är det nödvändigt med bred politisk enighet, men tyvärr innehåller KD:s debattinlägg detaljer som istället låser det nuvarande partipolitiska dödläget, skriver Rune Wigblad i en replik.

8 aug, 2019

Replik till Magnus Jacobsson och Hampus Hagman, 1/8

Det är intressant att två KD-representanter i Trafikutskottet, Magnus Jacobsson och Hampus Hagman, i GP föreslår att regeringen tar

initiativ till ett gemensamt nordiskt arbete för att förbättra infrastrukturen mellan Stockholm–Oslo–Göteborg-Köpenhamn. Är detta ett alternativ som lyfter blicken och kan ena politiska partier?

Det är C och MP som driver frågan om höghastighetståg för 320 km/h och det blev en kompromiss i regeringen. Just nu är topphastigheten sönderkompromissad: 200 km/h mellan Stockholms central och Järna, 250 km/h mellan Järna - Linköping samt Göteborg - Borås och 320 km/h söder om Linköping mot Jönköping/Malmö. Dessutom har Norge ett höghastighetsprojekt mellan Oslo - Halden med tåg 250 km/h. Om man menar allvar med ett nordiskt samarbete är det nödvändigt med bred politisk enighet.

> *En funktionsupphandling skapar förutsättningar för den nödvändiga politiska enigheten över blockgränser och länder*

I juni 2019 hoppade M av den breda diskussionen om höghastighetståget med motiveringen att investeringen ”är så olönsam och tränger undan andra viktiga investeringar”. Eftersom M och SD nu är emot projektet finns det ingen långsiktig politik över mandatperioderna.

När det idag finns många olika system för snabba tåg att köpa på marknaden är det som professor Charles Edqvist med flera påpekade lämpligt att genomföra en funktionsupphandling, vilket inte har skett. En funktionsupphandling skapar förutsättningar för den nödvändiga politiska enigheten över blockgränser och länder. Funktionskrav bör vara minskad trängsel, höga hastigheter och snabb byggnation men inte blandade trafik på spåren.

> *En funktionsupphandling skapar förutsättningar för den nödvändiga politiska enigheten över blockgränser och länder*

Magnettåg är ett starkt alternativ i en sådan funktionsupphandling. Trots att det idag finns minst tre typgodkända system för magnettåg

(Japan, Kina, Sydkorea), har ingen öppen inbjudan skett av ansvariga i Sverige för höghastighetståget. Från Kinas kostnadseffektiva tänkande rapporteras nu bygge av magnettåg på gamla brobanor. Magnettåget har mycket bättre acceleration och mindre underhållskostnader.

Tyvärr innehåller KD:s debattinlägg detaljer som istället låser det nuvarande partipolitiska dödläget. Det gäller att lyfta blicken om man ska föreslå ett nordiskt samarbete. Magnettåg har förutsättningar att skapa detta eftersom sådana system potentiellt kan erbjuda större nytta för pengarna.

Rune Wigblad

professor Företagsekonomi, inriktning Industriell Ekonomi, Strömstad akademi och lärare vid Högskolan i Skövde

Recensioner publicerade i tidskrifter

Anders Gustavssons recension: Norrmänens kärlek til 'hytta'

Källa: Forskningsmagasinet APOLLON, 3/2019, Universitetet i Oslo

Boken kan rekommenderas till en bred allmänhet – inte bara i Norge utan i hela Skandinavien.

Socialantropologerna *Marianne E. Lien* och *Simone Abram* har utgivit en rikt och vackert illustrerad nutidsstudie om liv och föreställningar i och runt hytter. Byggnation av hytter tog fart på 1960- och 1970-talen. Det var då ”hytta ble allemannseie og nordmenn ble hyttefolk” (s. 18).

Nästan hälften av den norska befolkningen har tillgång till minst en hytta. Det finns nu bortemot en halv miljon hytter i Norge. De har betraktats inte bara ur en social gemenskapsaspekt utan även från en nationell aspekt med känslan av att de utgör något typiskt norskt. Ordet hytte är svårt att översätta till andra språk. På svenska finns en viss likhet med ordet *stuga* och på danska *sommerhus.*

Fältarbetet har bestått av författarnas besök med egna observationer på hytter tillsammans med fotografen *Haakon Harriss*. Intervjuer har utförts med ägare och brukare av hytter i olika generationer. Nedskrivna hytteböcker har utgjort en viktig källa vid dokumentationen av livet på hytterna.

Människorna och deras minnen och inte byggnaderna utgör huvudintresset i undersökningen. Hytterna spelar en stor roll inom familjerna för rekreation och släktsammanhållning, men det kan också uppstå arvstvister när en yngre generation skall ta över ägandet efter föräldrarna. Då kommer hyttans symboliska affektionsvärde, dess sociala betydelse, tydligt fram vid sidan av det ekonomiska värdet. En möjlighet som i många fall utnyttjas, är

samägande mellan olika familjer. Då kan släkten hållas samman över flera generationer.

Många hytteägare vill markera skillnad i komfort mellan hemmet och hyttan. Många vänder sig bort från tekniska nyheter i form av TV, bredband och internet. För att kunna koppla av och uppleva frihet, känner de behov av att avskärma sig från omgivningen och det moderna samhällets tekniska möjligheter.

Genom sin empiriska grundlighet och sina analytiska resonemang utgör boken ett viktigt nutidsbidrag inom nordisk turismforskning som intensifierats under senare år.

Anders Gustavsson

Anders Gustavssons recension: *”Påskefeiring i Norge”*

Källa:*”*Svenska lansdsmål och svenskt folkliv*”* 2018, *Vol. 141* s 214-217

Källa som recenseras: Ørnulf Hodne, Påskefeiring i Norge. Kirke, folketro og folkelige skikker. Oslo 2018.246 s. ISBN 978-82-7099-908-8.

Den norske folkloristen Ørnulf Hodne är känd för ett omfattande populärvetenskapligt författarskap som når ut till en bred allmänhet i Norge. Den senaste boken tar upp frågan om påskfirande med fokus på Norge i ett långt historiskt perspektiv fram till vår egen tid.

Tonvikten ligger på sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. En tidigare version av temat om påskfirande utgav författaren 1988. Den har blivit kraftigt utvidgad och uppdaterad i den nya publikationen.

Hodne fäster avseende såväl vid de kyrkliga ceremonierna som folkliga trosföreställningar och sedvänjor. Även om Norge står i centrum finns det vissa utblickar till och jämförelser med grannländerna Danmark och Sverige.

Ett brett källmaterial ligger till grund för boken. Det gäller lagar och förordningar, kyrkohandböcker, predikosamlingar, topografiska beskrivningar, frågelistsvar och särskilt autobiografier som insamlats från hela Norge vid tre tillfällen: 1964, 1981 och 1996. Tryckt källmaterial finns i den omfattande skriftserie som organisationen Norsk Folkeminnelag har gett ut under en lång följd av år.

I det första kapitlet ger författaren en översiktlig framställning av den kristna påskens ursprung i fornkyrkan och under medeltiden. Därefter följer tiden efter den norska reformationen 1537.
Framställningen är kronologiskt uppbyggd genom att den börjar med fastetiden och fortsätter med påskveckan som avslutas med påskdagen och annandagarna. Fastetiden får ett eget kapitel. Föreskrifter om fasta är väl belagda i kristenrätter och predikosamlingar under norsk medeltid. Reformatorerna avskaffade däremot plikten att fasta. Fastan har föregåtts av fastlagen med olika folkliga upptåg och avslutas med fettisdagen både i södra Sverige och Danmark liksom på kontinenten.

I Norge finns det däremot knappast uppgifter om fastlagsfirande ens under medeltiden. Ett undantag är den tyskinfluerade handelsstaden Bergen fram till 1600-talet. En rest som lever kvar från tidigare fastlagsfirande är fastlagsriset som i senare tid enbart har en dekorativ funktion.

Fastetiden inleds med askonsdagen när kyrkobesökarnas huvuden ursprungligen beströddes med aska och ett kors tecknades i aska på deras panna. I Sverige har detta bruk fått en viss renässans i sen tid men någon motsvarighet omtalas inte från Norge. Det gamla fasteförbudet mot köttmat har länge respekterats av bönder särskilt på Vestlandet i Norge.

Nästa huvudkapitel tar upp stilla veckan som inleds med palmsöndagen. Några särskilda sedvänjor och traditioner har knappast varit knutna till denna dag till skillnad från i katolska länder med invigning av palmkvistar och processioner.

Flera traditioner och föreställningar har däremot varit knutna till skärtorsdagen. Det gällde enligt folktron att värja sig mot onda övernaturliga krafter som särskilt var i farten den dagen. Det rörde sig speciellt om föreställningarna om häxorna och deras färder. Magiska skyddsmedel så som föremål av stål kom livligt till användning i avvärjande syfte för både människor och husdjur. Man tog vidare varsel för framtiden av vad som hände på skärtorsdagen. Vissa frieriupptåg förekom också. I kyrkan utgjorde nattvardsgången det centrala momentet. Skärtorsdagen var en av kyrkoårets obligatoriska dagar för att gå till nattvarden. Folktro och kyrkans lära levde sida vid sida med varandra. Hodne skriver: »I vårt folks ’indre historie’ har skjærtorsdag vært et tidspunkt da brytningen mellom tro og overtro, mellom kirkelære og folkereligiøsitet, tilspisset seg dramatisk fram mot påskefeiringens høydepunkt: langfredag og første påskedag» (s.97 f.).

På långfredagen skulle man hålla sig stilla och inte besöka andra. Detta utgör en klar skillnad jämfört med medeltiden då man skulle utföra hårt kroppsarbete för att påminnas om Frälsarens lidande den dagen. Sådant arbete har förekommit även efter reformationen till och med in på 1800-talet i södra Norge. Länge bar man på många håll

sorgkläder och flaggade på halv stång. Kyrkklockornas ljud skulle dämpas.

Kosthållet påverkades av dagens allvarsstämning. Salt sill var en central maträtt som skulle bidra till en stark törst hos dem som åt precis som när Jesus törstade på korset. Ett folkligt bruk var att man risade varandra på långfredagsmorgonen. Det kunde ske både på allvar som minne om Kristi lidande och som ett nöje. Ett ungdomligt nöjesupptåg var att ogifta pojkar gick runt i bygden och i smyg tog sig in till de ogifta flickorna. De både risade dem och hällde vatten i deras sängar.

En legend med därtill hörande visor var knuten till långfredagen i norsk folktradition. Det gällde den evige juden eller Jerusalems skomakare som skulle ha slagit Jesus på vandringen till Golgata. Därför fick han fram till domens dag vandra omkring utan vila och hemland. Varsel om kommande väder var knutna både till skärtorsdagen och långfredagen. Klart och fint väder tolkades som ett dåligt tecken för det kommande året. Snö och snöslask på långfredagen ansågs däremot som ett gott vädertecken.

I motsättning till vad som förekommit i västra Sverige in i vår egen tid har inga påskeldar tänts på påskafton i Norge. Däremot har påsksmällare varit vanliga för att hålla påskkäringarna på avstånd.

Man skyddade dessutom husdjuren mot trolldom och häxeri genom att sätta upp magiska skyddsmedel i form av stål och kors ovanför fähusdörrarna. Även salt användes som magiskt skyddsmedel. Ett ungdomligt upptåg som bara är känt i Østfold fylke på gränsen till Sverige var att uppvakta vänner och bekanta med ett påskbrev som hade ett positivt innehåll och ibland kunde innehålla frieri. Brevet skulle kastas in i huset genom dörr eller fönster varefter avsändaren sprang iväg för att inte bli upptäckt. Hodne berör endast i förbigående ett tidigare vanligt bruk att sända påskkort med posten. Här kan det vara värdefullt med en uppföljning.

Inte heller tar författaren upp ett folkligt bruk där tidigare ungdomar och på senare tid barn på påskafton klär ut sig till påskkäringar och samlar in godsaker. Detta har folkloristen Fredrik Skott (2013) ingående studerat inom ett västsvenskt kärnområde.

Påskdagen var en stor högtidsdag då sorgekläderna lades av och man klädde sig till fest med det finaste man hade. Man skulle äta påskägg som ofta var färglagda till frukost. Traditionen med påskägg verkar inte vara särskilt gammal i Norge jämfört med andra delar av Europa.

Enligt folklig tradition skulle man stiga upp tidigt på påskdagsmorgonen för att se den uppgående solen dansa i glädje över Kristi uppståndelse. Det var särskilt ungdomen som samlades, sjöng och hälsade solen. Här kunde författaren ha haft en hänvisning till den svenske religionshistorikern Carl-Martin Edsmans (1957) djupgående historiska framställning av föreställningen om den dansande solen. I sen tid har den gamla soltraditionen på en del håll i Norge omvandlats till en påskvandring med friluftsgudstjänst på påskdagens morgon. På annandag påsk förekom vissa frieriupptåg.

Även om tredjedag påsk avskaffades i Danmark och Norge 1770, har en del folkliga bruk hållit sig kvar denna dag i Norge. Den betraktades som en halv helgdag då påskauktioner med tillhörande festarrangemang kunde äga rum.

Sista delen av boken ägnar författaren åt påskfirande i våra dagar både i och utanför kyrkorna. Denna framställning är mer översiktlig och bygger på mindre källmaterial än tidigare kapitel som fokuserats på äldre folkminnesmaterial. Inom kyrkorna sker stora insamlingar till nödlidande under fastan. Korsvandringar utomhus har börjat förekomma på långfredag. Däremot nämner författaren inte något om folkliga passionsspel med amatörskådespelare som framförts utomhus på långfredagen. De har börjat förekomma i Sverige under senare år och har uppmärksammats av tidningar t.ex. i Uddevalla i Bohuslän med början 2003.
Många norrmän har med början under mellankrigstiden använt fritiden under påsken till att åka till fjällen för att åka skidor och få en brun hy. Från kyrkans sida har 85 fjällkyrkor byggts för att kunna bibehålla kontakterna med fjällturisterna. Gudstjänsterna i påskveckan samlar mest besökare där.

Ett exempel som jag studerat på hur nya folkliga bruk kan växa fram gäller inköpsresor och båtturism som under de senaste årtiondena

ägt rum från sydöstra Norge över riksgränsen till Sverige på skärtorsdagen. Norska ungdomar från detta område har dessutom åkt över gränsen med karavaner av veteranbilar och hög musik för att ha fest tillsammans med ett omfattande alkoholintag mitt på dagen.

Bakgrunden är att skärtorsdagen inte är helgdag i Sverige i motsats till i Norge (Gustavsson 2019).

Hodnes bok om påsken bygger på en djupgående kunskap hos författaren. Den är lättillgängligt skriven för en bred allmänhet som vill fördjupa sig både i den kyrkliga och folkliga historien kring en av våra allra största högtider.

Anders Gustavsson

Fria ord

Gudmund Bergqvists recension av Fukuyama (2018) *(Eng.)*

Följande bok recenseras nedan:
Francis Fukuyama. “Identity, The demand for dignity and the politics of resentment”, Förlag: Farrar, Strauss and Giroux, 2018

Francis Fukuyama är en välkänd amerikansk historiker. Han är för allmänheten kanske mest känd för sin tes om ”the end of history” dvs. den slutliga segern för liberal demokrati som system och ideologi från 1992. Denna har dock ofta misstolkats - övertolkats. Hans tes har haft som motpol Samuel Huntingtons beskrivning av olika kultursfärer, som kommer att vara i konflikt med varandra.

Fukuyama har sedermera modifierat sina teorier och betonat betydelsen av en rättsstat och fungerande administration och avsaknad av korruption. Han har också kritiserat utvecklingen i USA med ovilja till kompromisser inom politiken vilket kan leda till en vetokrati. Anhängare av postmodernism ideologi var också mycket kritiska till Fukuyamas åsikter om liberal demokrati.

I denna bok på 200 sidor ges en beskrivning över utvecklingen av identitet, identitetspolitik och dess användande av politiska outsiders. Han betonar den stora rollen värdighet (dignity) och respekt har för både individer och grupper. Känsla av jämlikhet är en grund för demokrati.

Han diskuterar teorier från Sokrates, Platon, Martin Luther, Thomas Hobbes, John Locke och Jean-Jaques Rosseau till Immanuel Kant och GWF Hegel om framväxande av identitetsbegrepp.

Det moderna konceptet om identitet byggs på olika fenomen. Vårt

behov av erkänna den, skillnad som finns mellan inre och yttre ego, samhällets moral samt för det tredje behovet av respekt från alla.

Krav på dignity/värdighet har lett till revolutioner från franska revolutionen 1789 till arabiska våren 2011 och ligger bakom de så kallade kulturkrigen i USA liksom t.ex. homosexuellas krav på äktenskap, #metoo-rörelsen etc.

Vår värdighet betonas i många demokratiska statsförfattningar, som t.ex. den tyska: ”The dignity of man is inviolable. To protect it shall be the duty of all public authority”.

I ett kapitel tas frågan upp om identitet, nationalism och religion, ett område som är aktuellt i och med olika nationalistiska partier och med i vissa länder speciellt islamiskt betonande av religion som identitet. Ett klassiskt exempel är ju det muslimska brödraskapet.

Detta gäller även hindunationalistiska partiet i Indien och vissa buddhistiska nationalistiska partier. En utlösande faktor kan vara den snabba internationaliseringen och tekniska utvecklingen.

Fukuyama diskuterar även hur utvecklingen från Gemeinschaft till Gesellschaft dvs. från gemenskap till företagande gav en nationalistisk ideologi dvs en nostalgisk längtan till det förgångna bort från ett kosmopolitiskt samhälle.

Sambandet mellan ekonomi och status diskuteras. Uppskattning hänger ihop med lön. Ofta jämförs lön i likartade grupper. Feminister kan bli upprörda över att en kvinnlig direktör har mindre i lön än en manlig, men inte lika upprörd av att hon kanske har 30 x så hög lön som många kvinnor eller män.

Utvecklingen av identitetspolitik i USA och Europa beskrives och hur den startade som ett vänsterprojekt, när vänstern övergett det klassiska/ekonomiska och istället gick in för att beskriva olika

minoritetsgruppers ställning och deras krav på att bli accepterade och jämlika.

Han diskuterar identitet, upplevd identitet och åsiktskorridorer och dess inverkan på fria ordet. Den sista tiden har dock högern tagit över samma metod och säger sig nu ofta representera den stora tysta majoriteten d.v.s. så kallad vit arbetarklass, en grupp som haft en ovanligt dålig ekonomisk utveckling sedan ett 20 tal år.

Han anser att detta ligger bakom bland annat Trumps seger i presidentvalet 2016 liksom Brexit och tillkomsten av olika högernationalistiska partier i Europa.

Den starka identitetsfixeringen mellan olika grupper utgör ett påtagligt hinder för lösningar och kompromisser.

Fukuyama diskuterar vidare nationell identitet-medborgarskap och de fördelar detta kan ha med ökad sammanhållning, säkerhet bättre fungerande administration, solidaritet, tillit. Så kallad etnonationalism har många nackdelar, men en gemensam attityd till värderingar är fördelaktig.

Han jämför länder med likartad kulturbakgrund som Sydkorea och Japan med länder i Mellan Östern med många olika religioner, folkslag och språk och därför många konfliktlinjer. Ett klassiskt exempel är Syrien.

Immigrationsfrågor och hur man erhåller medborgarskap diskuteras, liksom olika attityder i olika länder till invandrare, och framför allt det negativa i Östeuropa, där bakgrunden historiskt är lindrigt sagt komplicerad.

I sista kapitlet kring vad som kan göra betonas behovet av en överideologi (Leitkultur) för alla samhällen. För att få medborgarskap är det inte oskäligt att man måste lära landets språk, historia och

lagar. Ett sätt att underlätta assimilering, vilket han anser nödvändigt, vore en nationell värnplikt för alla - antingen denna är militär eller civil. Detta skulle även ha en god effekt på ett samhälle där olika klasser glider isär ekonomiskt med ökande ”inequality”.

Han betonar att vi måste lösa problemen med identitetspolitik som annars kan bli mycket destruktiv.

Sammanfattningsvis en liten men mycket innehållsrik och läsvärd bok med tänkvärda åsikter och en omfattande referenslista. Han gör hela tiden jämförelser med historiska och aktuella problem och bedömningar kring tillståndet i de 2 stora demokratierna EU och USA.

Läs den!

……

English:

Francis Fukuyama is a well-known American historian. He is perhaps best known to the public for his thesis on "the end of history" i.e. the final victory for liberal democracy as a system and ideology from 1992. However, this has often been misinterpreted - over-interpreted. His thesis has been the opposite of Samuel Huntington's description of different cultural spheres, which will be in conflict with each other. Fukuyama has since modified his theories and emphasized the importance of the rule of law and functioning administration as well as the absence of corruption. He has also criticized developments in the United States with unwillingness to compromise in politics which could lead to a vetocracy.

Supporters of the postmodernism ideology were also very critical of Fukuyama's views on liberal democracy.

This book of 200 pages gives a description of the development of

identity, identity politics and its use of political outsiders. He emphasizes the great role of dignity and respect for both individuals and groups. Sense of equality is a basis for democracy.
He discusses theories from Socrates, Plato, Martin Luther, Thomas Hobbes, John Locke and Jean-Jaques Rosseau to Immanuel Kant and GWF Hegel on the emergence of identity concepts.

The modern concept of identity is based on different phenomena. Our need to recognize it, the difference that exists between the inner and outer egos, the moral of society, as well as the need for respect from everyone.

Demands of dignity have led to revolutions from the French Revolution of 1789 to the Arab Spring of 2011 and are behind the so-called cultural wars in the US as well as for example gay's demands for marriage, me too-movement etc.

The relationship between economy and status is discussed. Appreciation hangs in heap with salary.

Salaries are often compared in similar groups. Feminists may be upset that a female CEO has lower salary than a male CEO, but not upset by the fact that she may have 30 times as much pay as many women or men.

The development of identity politics in the US and Europe is described and how it started as a left-wing project, when the left abandoned the classical/economics and instead went on to describe the position of various minority groups and their demands to be accepted and equal.

He discusses identity, perceived identity and the corridor of opinion and its impact on the free word. Lately, however, the right has taken over the same method and now often says to represent the large silent majority, i.e. so-called white working class, a group that has had

an unusually poor economic development for the last 20 years.
He believes this is behind, among other things, Trump's victory in the 2016 presidential election as well as the Brexit and the rise of various right-wing nationalist parties in Europe.

The strong identity fixation between different groups is a significant obstacle to solutions and compromises.

Fukuyama also discusses national identity-citizenship and the benefits this can have with increased cohesion, security, better functioning administration, solidarity and trust.
He compares countries with similar cultural backgrounds as South Korea and Japan to countries in the Middle East with many different religions, people and languages and therefore many lines of conflict. A classic example is Syria.

Immigration issues and how to obtain citizenship are discussed, as are different attitudes in different countries towards immigrants, and especially the negative in Eastern Europe, where the background is historically very complicated.

The last chapter on what to do emphasizes the need for a supraideology (Leitkultur) for all communities. To gain citizenship, it is not unreasonable to learn the country's language, history and laws. One way of facilitating assimilation, which he considers necessary, would be a national conscription duty for all - either this is military or civilian. This would also have a good effect on a society where different classes slide apart financially with increasing inequality.
He emphasizes that we must solve the problems of identity politics that otherwise can be very destructive.

In summary, a small but very content rich and readable book with thoughtful opinions and an extensive reference list. He constantly makes comparisons with historical and current problems and assessments regarding the two major democracies: the EU and the

US.

Read it!

Per Flensburg om paradigmskiften *(Eng.)*

Paradigmskiften i samhällsvetenskaperna under perioden 1970-90

Thomas Kuhn introducerade begreppet ”paradigm” i sin bok ”The structure of scientific revolutions” som kom 1962 i sin första upplaga (Kuhn, 1962). Den baserades i själva verket på ett verk av Ludvik Fleck, (Fleck & Schäfer, 1980), som gavs ut redan 1935. Flecks idé var att inom varje vetenskapligt samhälle utvecklas en gemensam tankestil, som biter sig fast väldigt starkt, men då och då sker det skiften. Kuhn betonade just skiftena mellan olika tankestilar (som han kallade paradigm = böjningsmönster) och beskrev kampen mellan dem som en vetenskaplig kris. Kuhn lägger stor vikt vid oförenligheten (inkommensurabiliteten) mellan de olika paradigmerna.

I min artikel ”Tankestriden inom informatik” som publiceras i Acta Academia Strömstadiensis beskriver jag en sådan paradigmstrid i mitt ämne, informatik. Den ägde huvudsakligen rum under årtiondet 1975-1985, men med hänsyn till för- och efterspel kan man lägga till 5 år före och efter. Striden handlade i grunden om en subjektiv eller objektiv uppfattning av världen, men beskrevs som en strid mellan positivism och något som kan kallas interpretativism, men som vi kallade för hermeneutik, fenomenologi eller existentialism.

Det intressanta är att samma eller liknande paradigmstrid fanns inom ett antal andra ämen inom samhällsvetenskaperna: sociologi, socialpsykologi, idéhistoria, etnologi etc. Den intressanta frågan är: ”Varför hände det inom just dessa ämnena vid just denna tidpunkt?”. Ser vi på vad som hände under 60-talets senare hälft kan det beskrivas ungefär så här:

- En brytningstid inom både vetenskap och samhälle
- Det var då den logiska positivismens idé om en enhetsvetenskap blev ifrågasatt. Wittgenstein, Quine och Ayer kritiserade föreställningen om elementära satser och visade att sådana inte kan existera.

- Det var då vi hade studentrevolutionen -68 som ledde till en påtaglig, marxistisk dominans i delar av samhället och universiteten, grundat i protest mot Vietnam-kriget, buret av radikala vänsterrörelser (RAF, Clarté, KFML(r)). Studentrevolutionen -68 berodde på universitetens omorganisation, fasta studiegångar och centralstyrning (U-68, UKAS, PUKAS) på grund av utbildningsexplosionen.
- Det var då arbetarrörelsen krävde medinflytande och medbestämmande, löpande bandet ersattes av självstyrande grupper, medbestämmandelagen kom 1976, datorer började användas on-line och därmed blev användningen viktig, inte bara funktionen.
- Det var då man frångick den Tayloristiska arbetsdelningen och
- Det var då man började tvivla på teknikens otvetydiga frälsning.

Detta är resultaten, men varför hände det just då? Industrierna gick ju för fullt, tillväxten var hög, miljöproblem fanns inte och framtiden uppfattades ytterst ljus. Det var då science fiction-genren blomstrade; man spekulerade kring atomdrivna bilar och flygplan och i framtidsvyerna åkte alla omkring i små personliga flygande kapslar, som höll sig flygande utan någon som helst hänsyn till aerodynamiska förhållanden och staden bestod av skyskrapor som försvann upp i molnen. Teknikens världsbild var objektiv, optimistisk och rationell. Så varför i hela fridens namn ville man ändra på detta? Allt gick ju som tåget, god ekonomi, ingen arbetslöshet, välfärden ökade, miljöproblemen var ännu inte upptäckta! Varför skedde det paradigmskiften inom så många vetenskaper under tiden 1970-90? Jag har inget svar på den frågan, men det är en intressant dito! Under läsåret 19/20 kommer jag att arbeta vidare med den frågan.

.....

The paradigm shift in the social sciences during the period 1970-90

Thomas Kuhn introduced the concept of *paradigm* in his book "The structure of scientific revolutions" (Kuhn, 1962) which was published in 1962 in the first edition. It was, in fact, based on a work by Ludvik Fleck, (Fleck & Schäfer, 1980), which was first published as early as 1935. Fleck's idea was that in every scientific society a common

thinking style is developed, which is very firmly based, but every now and then it changes. Kuhn emphasized precisely the shifts between different thinking styles (which he called *paradigm* = bending pattern) and described the struggle between them as a scientific crisis. Kuhn put great emphasis to the incompatibility (incommensurability) between the different paradigms.

In my article "The battle of thought in informatics" forthcoming in Acta Academia Strömstadiensis, I describe such a paradigm battle in my discipline, informatics. It mainly took place during the decade 1975-1985, but with regard to pre- and post-activities you can add 5 years before and after. The struggle was basically between a subjective or objective view of the world, but was described as a struggle between positivism and something called interpretativism, but which we called hermeneutics, phenomenology or existentialism.

The interesting thing is that the same or similar paradigm battle existed in a number of other areas of the social sciences: sociology, social psychology, history of ideas, ethnology etc. The interesting question is: "Why did it happen within these disciplines at this particular moment?" If we look at what happened in the latter half of the 60's, it can be described in the following way:

- A time of change in both science and society
- That’s when logical positivism's idea of a unity science was challenged. Wittgenstein, Quine and Ayer criticized the notion of elementary sentences and showed that such cannot exist.
- That's when we had the student revolution of -68 that led to a marked Marxist dominance in parts of society and universities, founded in protest against the Vietnam War, mediated by radical leftist movements (RAF, Clarté, KFML (r)). The student revolution -68 was due to the university's reorganization, permanent study programs and central government (U-68, UKAS, PUKAS) due to the explosion in education.
- That's when the labor movement demanded co-influence and co-determination, the conveyor belt was replaced by self-governing groups, the co-determination law came in 1976, computers started to be used on-line and thus use became important, not just the function.
- That's when the Taylorist division of labor was abandoned

- That's when one began to doubt the unequivocal salvation of technology.

These are the results, but why did it happen right then? The industries went full speed, growth was high, environmental problems did not exist and the future was perceived as extremely bright. That's when the science fiction genre flourished; people speculated about atomic-powered cars and airplanes, and in the future views everyone went around in small personal flying capsules, which kept flying without any regard for aerodynamic conditions and the city consisted of skyscrapers that disappeared into the clouds. The worldview of technology was objective, optimistic and rational. So why in the world did you want to change this? Everything went like the train, good economy, no unemployment, welfare increased, environmental problems were not yet discovered! Why did the paradigm shift in so many sciences occur during the 1970-90 period? I have no answer to that question, but it's an interesting one! During the 19/20 academic year, I will continue to work on this issue.